

การประเมินผลการดำเนินนโยบาย “ทำดีด้วยหัวใจ ลดรับลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก”
ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สมพงษ์ ชำนาญ**

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยผลิตขยะวันละ 40,000 ตันต่อวัน หรือประมาณ 15 ล้านตันต่อปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2561) โดยเป็นขยะพลาสติกและโฟม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 21 (กรมควบคุมมลพิษ, 2561) ซึ่งขยะพลาสติกส่วนใหญ่คือถุงพลาสติกที่ยากต่อการย่อยสลายในธรรมชาติ เพราะถุงพลาสติก 1 ใบ ใช้เวลาถึง 450 ปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2561) ในการย่อยสลาย และหากนำไปเผาก็จะทำให้เกิดสารโตรคาร์บอน จะทำให้เป็นมลพิษหนึ่งของภาวะโลกร้อน และมลพิษทางอากาศ

จากปัญหาดังกล่าว รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับปัญหาเรื่องขยะเป็นอย่างมาก โดยรัฐบาลกำหนดวิสัยทัศน์ ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2562 – 2580) ให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและได้ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างการเจริญเติบโตบนคุณภาพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในการจัดระบบอนุรักษ์ ฟื้นฟู และป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อพัฒนาทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) สร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดมลพิษ และผลกระทบต่อประชาชนและระบบนิเวศ ประกอบกับ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2561 คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบกับโครงการ “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก” ที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ

ดังนั้น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้จัดทำโครงการ “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่าง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสร้างความรู้ความเข้าใจ และส่งเสริมให้เกิดความตระหนักปลูกฝังจิตสำนึกให้กับพ่อค้า แม่ค้า และ ประชาชนผู้บริโภค ในการลดใช้ถุงพลาสติกซึ่งเป็นบรรจุภัณฑ์ย่อยสลายยาก โดยมี กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 1-16

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด 76 จังหวัด และอาสาสมัครพิทักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน เพื่อให้
บรรลุเป้าหมาย ลดปริมาณการใช้ถุงพลาสติกหูหิ้วในตลาดสดลง ร้อยละ 20 หรือ 3,600
ล้านใบ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ลดปริมาณการใช้กล่องโฟมในตลาดสดลง ร้อยละ 50
(กรมควบคุมมลพิษ, 2561)

โดยในกรุงเทพมหานคร กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้เริ่มโครงการ
“ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก” ที่องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร
(ตลาด อตก.) เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษา
สิ่งแวดล้อม และกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของปัญหาขยะ
พลาสติก จากเหตุผลเบื้องต้นดังกล่าวผู้วิจัยจึงอยากศึกษามลสำเร็จในการดำเนินนโยบายนำ
“ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก” รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ
ตามนโยบายดังกล่าวในพื้นที่ ตลาด อ.ต.ก.

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความสำเร็จของการดำเนินนโยบายทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลด
ใช้ถุงพลาสติก ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของประชาชนในการปฏิบัติตามนโยบายทำความดีด้วย
หัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาความสำเร็จของการดำเนินนโยบาย “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลด
ใช้ถุงพลาสติก” ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาความสำเร็จ
ดังนี้

1. การรับรู้วัตถุประสงค์ของโครงการดำเนินนโยบาย “ทำความดีด้วยหัวใจ ลด
รับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก”
2. ช่องทางการรณรงค์ของโครงการดำเนินนโยบาย “ทำความดีด้วยหัวใจ ลด
รับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก”
3. พฤติกรรมของผู้จำหน่ายสินค้า และผู้บริโภคสินค้า ในการลดการใช้
ถุงพลาสติก

4. ปัญหาและอุปสรรคของประชาชนในการปฏิบัติตามนโยบาย “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก”

ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการลงพื้นที่ ตลาด อ.ต.ก. เนื่องจากเป็นตลาดสดต้นแบบ ดำเนินการทุกอย่างตามกรอบของกระทรวงสาธารณสุข และทางที่กรุงเทพมหานครควบคุมเรื่องคุณภาพของตลาด และเป็นตลาดที่สำคัญในการดำเนินงานตามนโยบายของภาครัฐ

ขอบเขตด้านเวลา

ตั้งแต่วันที่ 26 มกราคม – 28 กุมภาพันธ์ 2562

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อรับทราบความสำเร็จของการดำเนินนโยบาย “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก” ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อสะท้อนปัญหาของการดำเนินนโยบาย หากมีปัญหาจะได้หาแนวทางในการไปปรับใช้กับตลาดสดต่อไป ในการนำนโยบายดังกล่าวไปใช้ทุกพื้นที่ของตลาดทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนหันมาใช้วัสดุอื่น หรือลดการใช้ถุงพลาสติก

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษา

ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อย่างเป็นระบบตามประเด็นเนื้อหาที่ศึกษา โดยผู้ศึกษาจะแปลภาษาเพื่อเป็นข้อมูลในการแบ่งกลุ่มตามเนื้อหาแต่ละประเด็น พร้อมคัดสรรข้อมูลที่ต้องการ รวมทั้งตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออก จากนั้นจึงนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลและแสดงข้อมูลในรูปของการบรรยาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาเรื่อง การประเมินผลการดำเนินนโยบาย “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก” ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งจะมีการสัมภาษณ์จากผู้ค้า และผู้ใช้บริการ ตลาด อ.ต.ก. จำนวน 10 คน ซึ่งมีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วยคำถามทั่วไป ได้แก่ ชื่อ นามสกุล เพศ วัย การศึกษา สถานภาพสมรส ประสบการณ์ทำงาน

ส่วนที่ 2 ความสำเร็จของการดำเนินนโยบายทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาจะดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลจากกระบวนการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพตามประเด็นการวิจัย พร้อมเรียบเรียงเสนอเป็นรายงาน โดยวิธีการพรรณนา (Description) และพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล เพื่อการสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งจะอิงตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อย่างเป็นเหตุเป็นผล

สรุปผลการวิจัย

1. ความสำเร็จของการดำเนินนโยบาย “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก” ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของนโยบายคือ ต้องการให้ประชาชนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลดใช้ถุงพลาสติก และใช้วัสดุอื่นแทนการใช้ถุงพลาสติก ซึ่งประชาชนเริ่มมีการเปลี่ยนพฤติกรรมในการลดใช้ถุงพลาสติกมากขึ้น โดยมีการเตรียมถุงผ้าเวลาไปซื้อสินค้าที่ตลาด หรือมีการเตรียมแก้วน้ำที่สามารถใส่น้ำดื่ม ประเภท กาแฟ หรือน้ำหวาน มากขึ้น อีกทั้ง เวลาไปห้างสรรพสินค้าก็จะมีการไม่ใส่ถุงพลาสติก หรือมีการรวมสินค้าไว้เพียงถุงเดียว เพื่อลดการใช้ถุงพลาสติกมากขึ้น ดังนั้น หากประชาชนส่วนใหญ่ร่วมกันปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลดใช้ถุงพลาสติกมากขึ้น จะทำให้มีการลดใช้ถุงพลาสติก และปริมาณขยะพลาสติกก็จะลดลง ซึ่งจะนำไปตามนโยบายของรัฐบาล ที่พยายามส่งเสริมให้มีการลดใช้ถุงพลาสติก

2. ปัญหาและอุปสรรคของประชาชนในการปฏิบัติตามนโยบาย “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก” ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาและอุปสรรคของประชาชนในการปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว เกิดจากประชาชนยังมีความจำเป็นที่ยังต้องใช้ถุงพลาสติกในการใส่สินค้า เช่น ใส่อาหารสด หรือพวกผัก ผลไม้ หรือพวกสินค้าที่มีโอกาสทำให้เปื้อนเมื่อใส่ในถุงผ้า หรือภาชนะใส่ของอื่น ๆ อีกทั้ง ประชาชน

หรือกลุ่มพ่อค้าแม่ค้า ยังคงมีความเคยชินในการใช้ถุงพลาสติกในการใส่สินค้า รวมไปถึงการที่ภาครัฐไม่มีการสนับสนุน หรือออกเป็นมาตรการอย่างจริงจังในการลดใช้ถุงพลาสติก เป็นแต่เพียงการขอความร่วมมือของประชาชนในการลดใช้ถุงพลาสติก หากภาครัฐอยากให้มีการลดใช้ถุงพลาสติกอย่างจริงจัง ควรมีการรณรงค์ หรือมีการกระตุ้นให้มีการลดใช้ถุงพลาสติก โดยการทำให้ประชาชนมีแรงจูงใจ หรือมีการแจกสิ่งของให้ประชาชนใส่ของแทนการใช้ถุงพลาสติกให้มากขึ้น และควรมีการปลูกฝังให้เด็กลดใช้ถุงพลาสติกในโรงเรียน เพื่อสร้างลักษณะนิสัยในการลดใช้ถุงพลาสติกในโรงเรียน เพราะโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนของภาครัฐ น่าจะมีการที่กำหนดขอบเขตการลดใช้ถุงพลาสติกได้ง่าย และจะส่งผลให้เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมในการลดใช้ถุงพลาสติกได้ในระยะยาว

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การประเมินผลการดำเนินนโยบาย ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลจากการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ว่า การนำนโยบายการลดใช้ถุงพลาสติก ไปสู่การปฏิบัติของประชาชนนั้น ภาครัฐจะต้องเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนหรือมีการส่งเสริมการลดใช้ถุงพลาสติกอย่างจริงจัง เพื่อให้การลดใช้ถุงพลาสติกมีประสิทธิภาพ และภาครัฐควรมีกุยุทธ์ที่เหมาะสมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้ลด หรือเลิกใช้ถุงพลาสติก โดยการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในนโยบายของรัฐให้มากที่สุด เนื่องจากหากประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินนโยบาย ก็จะไม่เกิดความสำเร็จในนโยบายนั้น ๆ ซึ่งจะสอดคล้องกับการทบทวนงานวิจัยของ ภักพล ประดิษฐ์บาทูภา (2555) เรื่อง การประเมินความสำเร็จโครงการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนพร้อมใจพัฒนา เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ที่เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย และสอดคล้องกับการวิจัยของ เมธา ยุทธนาโยธิน (2550) เรื่อง การนำนโยบายการกำจัดขยะมูลฝอยไปปฏิบัติ : ศึกษาเฉพาะกรณี เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ที่มองว่าความชัดเจนของนโยบายจะเป็นปัจจัยให้การดำเนินนโยบายสำเร็จ

จากผลที่ได้จากการวิจัยในเรื่องการประเมินความสำเร็จ จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีตัวแบบ CIPP Model ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวสามารถนำมาตอบคำถามงานวิจัยได้อย่างครบถ้วนชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการประเมินสภาวะแวดล้อมของพื้นที่ที่ดำเนินนโยบาย การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต คือประชาชนมีส่วนร่วมในการตระหนักรู้และปฏิบัติตามนโยบายลดใช้ถุงพลาสติกมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า นโยบาย ทำความดีด้วยหัวใจ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ ฤงพลาสติก ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาครัฐยังไม่มี การส่งเสริมหรือให้ การสนับสนุนอย่างจริงจัง โดยจะเป็นเพียงความสนใจในการที่จะปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว ของประชาชน หากภาครัฐมีการสนับสนุนผ้าแจกจ่ายให้กับประชาชนไว้ใส่ของ หรือมีการ กำหนดเป็นมาตรการว่าทุกวันที่ 4 ของเดือนจะห้ามให้มีการใช้ฤงพลาสติกในตลาด หรือร้าน สะดวกซื้อ หรือห้างสรรพสินค้า ก็จะทำให้ประชาชนมีการตื่นตัวในการที่จะมีฤงผ้าหรือวัสดุ อย่างอื่นไปใส่สินค้ามากขึ้น และภาครัฐควรมีการปลูกฝังให้เด็กนักเรียน โดยเฉพาะโรงเรียน ของรัฐควรมีการห้าม หรือลดใช้ฤงพลาสติกในโรงเรียนอย่างจริงจัง เนื่องจากโรงเรียนเป็นแหล่ง ปลูกฝังจิตสำนึกในการลดการใช้ฤงพลาสติกที่ดีที่สุด เพราะเด็กนักเรียนจะมีความเชื่อฟังคุณครู สูง และอาจจะถ่ายทอดมาถึงผู้ปกครองเมื่อเด็กได้ไปซื้อของกับผู้ปกครอง

เอกสารอ้างอิง

- พริยุดม วรรณพฤกษ์. (2555) *การปรับปรุงนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม.
- ภคพล ประดิษฐ์บาทูกา. (2555). *การประเมินความสำเร็จโครงการจัดการขยะมูลฝอยโดย ชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนพร้อมใจพัฒนา เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร*. สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม.
- เมธา ยุทธนาโยธิน. (2550) *การนำนโยบายการกำจัดขยะมูลฝอยไปปฏิบัติ : ศึกษาเฉพาะ กรณี เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, คณะรัฐศาสตร์.
- ศักดิ์สุดา จิระศุภโชค. (2558). *การประเมินผลนโยบายภาครัฐ ด้านทรัพยากรป่าชายเลน ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี*. มหาวิทยาลัยบูรพา, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์.
- สุรสิทธิ์ เพชรปิตุพงษ์ และสุวิรัฐ แลสันกลาง. (2560). *การประเมินโครงการบริหารจัดการขยะ มูลฝอยบ้านวังหม้อ เทศบาลตำบลร่องกวาง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่*. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.